

تحلیل تأثیر زیست محیطی عملکرد شهرداری اردبیل در توسعه پایدار بافت های تاریخی به منظور حفظ اکوسیستم های طبیعی

بهنام جودی^۱، مرضیه موغلی^{۲*}، احمدعلی خرم بخت^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۰۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۲۶

چکیده

بافت تاریخی شهری بخشی از تاریخ و حافظه یک شهر هستند. با توسعه شهرها و افزایش مشکلات زیستی- محیطی در تمامی مناطق شهرها، بافت های تاریخی و اکوسیستم های طبیعی به دلیل ضعف در ارائه خدمات شهری با مشکلات زیست محیطی خاصی روبرو شده اند. بر این اساس رفتار شهروندی زیست محیطی به عنوان مفهومی تاثیرگذار بر کاهش مشکلات زیست محیطی در مناطق تاریخی شهری مورد توجه برنامه ریزان قرار گرفته است. هدف تحقیق حاضر تأثیر عملکرد شهرداری در توسعه پایدار بافت های تاریخی بر رفتار شهروندی زیست محیطی با تأکید بر اعتماد و دلبستگی مکانی و حفظ اکوسیستم های طبیعی اردبیل است. مطالعه حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش توصیفی- تحلیلی است و برای جمع آوری اطلاعات از پرسشنامه های عملکرد شهرداری و رفتار شهروندی زیست محیطی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش کلیه ساکنان بافت تاریخی شهر اردبیل بوده و حجم نمونه لازم با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۳ نفر از ساکنان و با روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. همچنین روایی، پایایی تجزیه و تحلیل داده ها با روش مدل سازی معادلات ساختاری در نرم افزار LISREL انجام شد. مطابق ضرایب مثبت به دست آمده از این مدل مقدار T برای روابط تحقیق بر اساس داده های این مدل که بیشتر از ۱/۹۶ بوده اند، تأثیر مثبت و معنی داری بر رفتارهای شهروندی زیست محیطی دارند.

واژگان کلیدی: بافت تاریخی، توسعه پایدار، عملکرد شهرداری، رفتار زیست محیطی، شهر اردبیل.

۱- دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی لارستان، فارس، ایران

۲- عضو هیات علمی گروه جغرافیا، واحد لارستان، دانشگاه آزاد اسلامی، لارستان، ایران (نویسنده و مسئول مکاتبات: mmoghali@yahoo.com)

۳- عضو هیئت علمی گروه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی لارستان، فارس، ایران.

مقدمه

مطالعات نشان می‌دهد تغییر رفتار به ویژه زمانی که به کاهش مشکلات زیست محیطی مداوم ناشی از انسان (به عنوان مثال، تغییرات آب و هوا، آلودگی) می‌رسد، برای پایداری بسیار مهم است (Fischer et al, ۲۰۱۲:۱۵۵). برای حرکت به سمت یک سبک زندگی پایدار شهری، افراد باید فوراً در رفتارهای مختلف طرفدار محیط زیست شرکت کنند: رفتاری که تأثیر منفی اقدامات فرد را بر طبیعت و محیط زیست به حداقل می‌رساند، (Wang et al, ۲۰۲۱:۲). علیرغم تلاش‌های مستمر برای ترویج رفتارهای حامی محیط زیست در میان شهروندان، نیاز به مطالعات بیشتری برای شناسایی مفاهیم اثرگذار به خصوص در مناطق تاریخی شهرها وجود دارد. انسان به منظور کسب خواسته‌های مادی خویش در اکوسیستم‌های طبیعی دخل و تصرف می‌کند و آن را تغییر می‌دهد. به عنوان مثال انسان جنگل‌ها و مراتع را می‌تراشد و در آن کشت می‌نماید و یا به ساختمان‌سازی می‌پردازد و در این میان به اکوسیستمی ناقص و ساده به نام شهر یا انواع بزرگراه‌ها تبدیل می‌کند درحالی که توسعه پایدار، نگهداری اکوسیستم‌های طبیعی را در کنار توسعه انسانی تأکید می‌نماید. چنین مفاهیمی به درک بهتر از اقدامات ساکنان در حمایت از محیط‌زیست و افزایش مشارکت در برنامه‌های حفاظت از محیط‌زیست دولت‌ها کمک نموده و مستلزم تشویق و حمایت از شهروندان جهت ایفای رفتار سازگار با محیط‌زیست است. از سوی دیگر مشارکت در رفتار شهروندی سازگار با محیط‌زیست نشان دهنده نوعی تعارض نیز است. بر این اساس افراد به هنگام انجام رفتارهای سازگار با محیط‌زیست در برابر نوعی تصمیم‌گیری دوگانه قرار می‌گیرند؛

مشارکت در فعالیت‌های زیست محیطی جهت حداکثرسازی منافع جمعی یا رفتار انفرادی و بهره‌مندی از منافع کوتاه مدت شخصی (۲۰۱۳:۴۵، Gleim et al). ایروین^۱ (۲۰۰۹) استدلال نموده است که چون رفتارهای اجتماعی برای افراد پر هزینه است، افراد منفعت طلب به ندرت رفتارهای حامی اجتماع انجام می‌دهند. بر طبق نظریه هویت‌یابی اجتماعی، یکی از عواملی که می‌تواند تعارضات اجتماعی را با توجه به مشارکت جامعه (از جمله مشارکت‌های زیست محیطی) حل کند، دلبستگی مکانی است (Manzo & Perkins, ۲۰۰۶:۳۳۸) در همین راستا، براون^۲ و همکاران (۲۰۱۹: ۱۸) خواستار مطالعات بیشتر در مورد تأثیر مکان و هویت در رفتار سازگار با محیط‌زیست برای تشویق اقدام جمعی شده است که می‌تواند به عامل محرکی برای مشارکت افراد در رفتارهای شهروندی زیست محیطی تبدیل گردد. برای مثال مطالعات روستا و حسن‌زاده (۱۳۹۸: ۱۲۷) و صدیق و همکاران (۱۳۹۷: ۷۵) نشان داد که مؤلفه‌های کالبدی محیط‌شهری که از عوامل تأثیرگذار بر افزایش حس تعلق شهروندان محسوب می‌گردد، بر میزان مشارکت شهروندان بر استفاده از پیاده‌راه‌های سلامت محور شهری، تأثیرگذار است. مطابق با این دیدگاه تحقیقات گسترده‌ای نیز مفاهیم روانشناختی (برای مثال دانش زیست محیطی، احساس کنترل و سوگیری شناختی) و عوامل اجتماعی (برای مثال سکونت، طبقه اجتماعی و مجاورت با منابع معضلات زیست محیطی) که بر رفتارهای سازگار با محیط‌زیست تأثیرگذار هستند، را مورد مطالعه قرار داده‌اند (Gifford & Nilsson, ۲۰۱۴:۱۴۸). بر

^۱ Irwin
^۲ Brown

کننده چرایی عدم موفقیت آن‌ها است. مطالعات اخیر نیز نشان داده‌اند که اعتماد پیش‌بینی کننده مهمی برای حمایت ساکنان از سیاست‌ها و اقدامات سازمان‌های دولتی به شمار می‌روند (۲۰۱۳:۷۶۳ Nunkoo & Ramkissoon). و رابطه مثبتی نیز میان اعتماد و رفتارهای سازگار با محیط‌زیست مانند رغبت ساکنان به پرداخت مالیات و عوارض بیشتر جهت حمایت از برنامه‌های زیست محیطی سازمان‌های محلی وجود دارد (۲۰۱۱:۵۸۰ Jones et al.). بنابراین، همانطور که این مطالعات نشان داده‌اند، بین اعتماد ساکنان محلی و رفتار شهروندی زیست محیطی رابطه مثبت وجود دارد. متناظر با تأثیر مفهوم ذکر شده، ارزیابی شهروندان از عملکرد شهرداری در توسعه پایدار نیز می‌تواند بر رفتار شهروندی زیست محیطی ساکنان شهری تأثیرگذار باشد.

در سال‌های اخیر، دیدگاهی که شهرداری را به عنوان ارائه دهندگان خدمات عمومی به مثابه دستگاهی که در مقابل دولت عمل می‌کند، رایج شده است. با توجه به این، شهرداری برای پاسخگویی به نیازها و خواسته‌های ساکنان تا آنجا که ممکن است، تحت فشار است. در اثر این، نتایج عملکرد مانند رضایت ساکنان، به طور فزاینده‌ای اهمیت یافته است (ورمیرن، ۲۰۱۱). رضایتمندی شهروندان از عملکرد شهرداری، عامل اصلی بهبود مستمر در فرآیند کارهایی است که در جهت افزایش کارایی و بهبود کیفیت مدیریت جامع شهری صورت می‌گیرد (قاسمی و همکاران، ۱۴۰۰). شهرداری سازمانی است حقوقی، محلی و مستقل که در محدوده شهر برای رفع نیازهای عمومی، رفاهی و خدماتی مردم شهر که جنبه محلی دارد تشکیل می‌

اساس یافته‌های پژوهش‌های گذشته دل بستگی به یک مکان، افراد را به حفاظت و بهبود آن تشویق می‌کند (۲۰۱۴:۱۵۰ Gifford & Nilsson). مبتنی بر این تحقیقات، افرادی که به یک مکان دل بستگی دارند، بسیار بیشتر از کسانی که دل بستگی کمتری به آن مکان دارد، در فعالیتهای سازگار با محیط‌زیست مشارکت می‌کنند. این رابطه مثبت در مطالعه چند فرهنگی صورت گرفته توسط رامکیسون و ماوندو^۱ (۲۰۱۵؛ ۶۷۷) با استفاده از اطلاعات به دست آمده از دو کشور استرالیا و کانادا تأیید گردید. به طور مشابهی نتایج به دست آمده از مطالعه پارک‌های ملی در استرالیا، رامکیسون و همکاران (۲۰۱۳؛ ۵۵۵) نشان داد که دل بستگی مکانی تأثیر مثبت و معنی‌داری بر مقاصد رفتاری سازگار با محیط زیست بازدیدکنندگان دارند. بنابراین بر اساس نتایج این تحقیقات می‌توان ادعا نمود که دل بستگی مکانی تأثیر مثبتی بر رفتار شهروندی زیست محیطی دارد. با این وجود تحقیقات پیشین درباره رفتار شهروندی زیست محیطی، عوامل زندگی شهری مانند اعتماد و ارزیابی شهروندان از عملکرد شهرداری را نادیده گرفته‌اند (۲۰۱۰:۲۹۳ Scannell & Gifford). از نظر برخی از محققین، شهروندان گرایش به این عقیده دارند که مقابله با مشکلات زیست محیطی وظیفه مسئولان است و اعتماد ساکنان نسبت به طرح‌ها و ابتکارات سازمان‌های محلی برای محافظت از محیط‌زیست، در سطح بسیار پایینی قرار دارد (۲۰۱۹:۱۰۹ Song et al.). تحقیقاتی مانند مطالعه ژائو و هو^۲ (۲۰۱۷؛ ۳۵۸) نشان داده‌اند که اعتماد پایین نسبت به طرح‌های دولتی در حوزه حفاظت از محیط‌زیست تشریح

^۱ Ramkissoon & Mavondo

^۲ Zhao & Hu

شهری در حفظ میراث فرهنگی کهن، نوسازی برنامه ریزی شده مناطق شهری معمولاً این مناطق حساس فرهنگی را نادیده می‌گیرد. به عنوان مثال، مطالعه ساری اوغلو و اوزدمیر^۲ (۲۰۱۷) نشان داد که در ترکیه، رضایت خانوارها از محله‌های با بافت تاریخی توجه سیاست‌گذاران را به خود جلب نکرده و همین سناریو در جمهوری ترک قبرس شمالی نیز تجربه شده است. و این سهل‌انگاری منجر به ادامه موارد گزارش شده جابجایی و ناراضی‌تبی در میان ساکنان آن شده است.

از سوی دیگر توسعه شهرنشینی و افزایش بی‌رویه مهاجرت به مناطق شهری ایران شدت مسائل زیست‌محیطی از قبیل تشدید مصارف انواع انرژی (بنزین، نفت، گاز و ...)، مسئله کم‌آبی، معضلات پسماندها و فاضلاب‌های خانگی و شهری و ... را حادثتر و جدی‌تر ساخته است. از طرف دیگر رشد و گسترش کلانشهرها نیز بر معضلات کشور افزوده است و در عین حال به کانونی از مسائل محیط‌زیست تبدیل شده است (رهنما و همکاران، ۱۳۹۸: ۲). آلودگی هوا، مصرف بالای انرژی، آلودگی صوتی، میزان بالای تولید زباله و فاضلاب، وضعیت نامطلوب منابع طبیعی همه نشانه‌هایی بر وجود بحران محیط‌زیست جدی در شهرها می‌باشد (افروز و جعفرنیا، ۱۳۹۷: ۱۱۶). با این وجود سطح پایین رفتارهای شهروندی زیست‌محیطی در میان شهروندان ایرانی بر تشدید چنین مشکلاتی تأثیرگذار بوده است. بر این اساس با توجه به شدت مشکلات زیست‌محیطی در بسیاری از شهرهای ایران، پایین بودن سطح مشارکت در رفتارهای سازگار با محیط‌زیست قابل توجه به نظر می‌رسد (مرزبان و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۸). مانند سایر شهرها، شهر اردبیل نیز با مشکلات زیست‌محیطی

گردد و منظور آن است که امور با مشارکت شهروندان حل و فصل شود. هدف اصلی شهرداری تأمین تسهیلات شهری و رفاهی مردم شهر است و همچنین به منظور وضع و اجرای قوانین شهری و تأمین نیازمندی‌های مشترک محلی فعالیت می‌کند (منفرد و پریزادی، ۱۴۰۰). اگر نگرش مثبت، نسبت به نهاد شهرداری بروز نماید، رضایت‌مندی از خدماتی که شهرداری نسبت به شهروندان ارائه می‌دهد به دست می‌آید. به اعتقاد اندیشمندان اگر دولت‌ها و حکومت‌ها، نهادها و سازمان‌های مربوطه نتوانند نیازها و خواسته‌های مادی و معنوی و رضایت شهروندان را برآورده سازند، بحران‌های مختلفی از قبیل بحران اعتماد عمومی، مشروعیت، مشارکت عمومی و همگرایی در جامعه ایجاد می‌شود که ضمن تقلیل کارایی و اثربخشی نظام، موجب بروز گسست در فرآیند توسعه خواهد شد (قاسمی و همکاران، ۱۴۰۰). رضایت‌مندی شهروندان از عملکرد شهرداری را می‌توان بازخورد عکس‌العمل شهروندان به عملکرد شهرداری به خصوص در بافت‌های تاریخی دانست (عبدالقادر بن منصور، ۲۰۱۹). بافت‌های تاریخی شهری از عناصر مختلف تاریخی مانند ساختمان‌ها و محیط‌های مسکونی هستند که به‌طور نمادین با سایر بخش‌های شهر پیوند دارند (Doratliet et al., ۲۰۰۷: ۶۶). بافت‌های تاریخی شهری با ویژگی‌های قدیمی و سنتی خود مانند ویژگی‌های برند محلی، بافت شهری و الگوهای خیابانی تاریخی شناخته شده (Vehbi ۲۰۱۹: ۷۱۷۱ & Ho skara,). و دارای انبوهی از میراث (فرهنگی یا تاریخی) منحصر به فرد هستند که به آنها شخصیتی متناسب با ارزش‌های سنتی و ارزش معماری می‌بخشد. علیرغم اهمیت بافت‌های تاریخی

^۲ Sarıoğlu Erdoğan, G. P., & Özdemir

^۱ Abdelkader Benmansour

مرتبط با موضوع تحقیق حاضر در دو بخش مطالعات داخلی و خارجی ارائه شده است:

روستا و حسن زاده (۱۳۹۸) تحقیقی با عنوان بررسی تأثیر مؤلفه‌های محیطی بر استقبال شهروندان از پیاده راه‌های سلامت‌محور شهری انجام دادند. نتایج تحقیق آنان نشان داد که مؤلفه‌های محیطی پیاده راه‌ها تأثیر معنی‌داری بر استقبال شهروندان از پیاده راه‌های سلامت‌محور شهری داراست. احمدی دهکاء و همکاران (۱۳۹۷) تحقیقی با عنوان سنجش میزان تحقق‌پذیری فرهنگ محیط‌زیست شهری در راه رسیدن به توسعه پایدار شهری انجام دادند. نتایج تحقیق آنان نشان داد که برای داشتن یک شهر پایدار، بهبود کیفیت محیط‌زیست شهری ضروری بوده، و یکی از روش‌های داشتن محیط‌زیست مطلوب شهری، نهادینه کردن فرهنگ محیط‌زیست شهری در میان شهروندان است. افروز و جعفرنیا (۱۳۹۷) تحقیقی با عنوان بررسی تأثیر نگرش محیط‌زیستی بر رفتارهای محیط‌زیستی انجام دادند. یافته‌های این تحقیق نشان داد که بین متغیر ارتباط با طبیعت با رفتار زیست محیطی و فعالیت اجتماعی با رفتار زیست محیطی رابطه معنادار وجود دارد. میرفردی (۱۳۹۵) تحقیقی با عنوان بررسی رابطه پایگاه اقتصادی-اجتماعی و احساس مسئولیت اجتماعی با رفتار محیط‌زیستی انجام داد. نتایج این تحقیق نشان داد که با توجه به اینکه مشکلات زیست‌محیطی روز به روز در حال افزایش است، حفظ محیط‌زیست نیازمند رفتار زیست‌محیطی مناسبی می‌باشد. مختاری ملک‌آبادی و همکاران (۱۳۹۳) تحقیقی با عنوان تحلیل و بازشناسی رفتارهای زیست محیطی شهری انجام داد. این تحقیق نشان داد که شهرهای ایران با چالش‌های متعددی از جمله آلودگی هوا و

خاص و مشارکت اندک ساکنان در رفتارهای سازگار با محیط‌زیست روبرو است. با این وجود مطالعات اندکی مسائل زیست‌محیطی شهر اردبیل و موضوعات مرتبط با آن را بررسی نموده‌اند. این شهر به عنوان مرکز استان اردبیل در دهه‌های گذشته شاهد افزایش جمعیت شهری بوده و به صورت کالبدی نیز گسترش یافته است. بررسی مساحت و جمعیت شهری اردبیل طی ۵۵ سال اخیر نشان می‌دهد در طی دوره ۱۳۳۵-۱۳۹۰ جمعیت این شهر ۷/۳۴ برابر و مساحت آن ۸/۰۷ برابر شده است (منتظر و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲۳). توسعه شهری با نرخ بالا تبعات زیست محیطی خاصی را برای شهرهایی مانند اردبیل ایجاد نموده و مدیران این شهر را به اتخاذ سیاست‌های زیست‌محیطی مناسب جهت کاهش آثار منفی رشد جمعیت واداشته است. و توجه به مدیریت رفتارهای زیست‌محیطی ساکنان را به خصوص در شهرهایی مانند اردبیل که دوره زمانی کوتاهی توسعه شهری گسترده‌ای را تجربه نموده‌اند، ضروری نموده است. بر این اساس بررسی عوامل تأثیرگذار بر رفتار شهروندی زیست محیطی ساکنان این شهر می‌تواند به برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران برای اتخاذ تصمیمات بهتر و مؤثرتر کمک نماید. مبتنی بر این دیدگاه، تحقیق حاضر نیز با هدف بررسی تأثیر دلبستگی مکانی، اعتماد و ارزیابی شهروندان از عملکرد شهرداری در توسعه پایدار بر رفتار شهروندی زیست محیطی انجام شده است

مفهوم رفتار شهروندی زیست محیطی، دلبستگی مکانی، اعتماد و عملکرد شهرداری در توسعه پایدار مورد توجه بوده و بررسی این تحقیقات نشان می‌دهد که در این مطالعات ارتباط مفاهیم ذکر شده در کنار یکدیگر مورد بررسی قرارنگرفته است. مطالعات

شرایط زیست‌محیطی نامناسب، کمبود امکانات و تأسیسات جمع‌آوری و تصفیه پسماندها و ترافیک رو به رو هستند که این مسئله ضرورت بازنگری در سیاست‌گذاری مدیریت شهرها را ایجاد نموده است. براون و همکاران (۲۰۱۹) تحقیقی با عنوان تعاملات میان همدلی، مکان و هویتی با پایداری انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد که عدم همدلی با طبیعت و دیگران انگیزه‌های حفظ محیط‌زیست و افزایش پایداری را محدود می‌کند. کرتتر^۱ و همکاران (۲۰۱۹) تحقیقی با عنوان ارتباط با طبیعت و کاهش رفتار حامی محیط‌زیست در دوره نوجوانی: مقایسه کانادا و چین، انجام دادند. این تحقیق نشان داد که توسعه رفتار طرفدار محیط‌زیست از نظر زمینه‌ای محدود و چند جهته بوده و ترویج رفتار محیطی با طبیعت یا احساسات اخلاقی مرتبط است. آسلیسوی و اوکتای^۲ (۲۰۱۸) تحقیقی با عنوان بررسی رفتارهای زیست محیطی به عنوان عامل اصلی تعیین کننده شهروندی اکولوژیکی انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد نگرش‌های زیست محیطی بر آگاهی از محیط‌زیست تأثیر می‌گذارد و در نتیجه آگاهی از مشکلات زیست محیطی، فرد متعهد شده و سطح معینی از رفتار محیطی را انجام می‌دهد. ژائو و هو^۳ (۲۰۱۷) تحقیقی با عنوان عوامل تعیین کننده اعتماد عمومی به دولت: شواهد تجربی از شهرهای چین انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد که متغیرهای رضایت شهروندان از کیفیت خدمات عمومی، دموکراسی عمومی، مشارکت در دولت و شفافیت دولت با اعتماد عمومی به دولت در سطح شهرها ارتباط مثبت دارد. کیم و وون^۳ (۲۰۱۶) تحقیقی با عنوان رابطه بین تفریح

تخصصی، دلبستگی به مکان، رفتار محیطی و فعالیت‌های حامی محیط‌زیست مردان شرکت کننده در کوهنوردی، انجام دادند. نتایج این تحقیق نشان داد که دلبستگی مکانی تأثیر مثبت و معناداری ر اهداف رفتار محیط‌زیستی بازدیدکنندگان دارد. بررسی پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که تأثیر عملکرد شهرداری، اعتماد و دلبستگی مکانی بر رفتار شهروندی زیست محیطی، در تحقیقات موجود به صورت مجزا و گسیخته مورد بررسی قرار گرفته و تاکنون این تحقیقات نتوانسته‌اند به مدلی از عوامل موثر بر رفتار شهروندی زیست محیطی شهروندان دست یابند. بر این اساس تحقیق حاضر در رویکردی جدید و نوآورانه، مفاهیم عملکرد شهرداری، دلبستگی مکانی و اعتماد را به عنوان عوامل موثر بر رفتار شهروندی زیست محیطی شهروندان مورد بررسی قرار داده و به رفع شکاف تئوریک موجود در این زمینه کمک نموده است. افزایش اعتماد، عملکرد شهرداری و دلبستگی ساکنان، مشارکت آنان در رفتارهای شهروندی زیست محیطی را بیشتر نموده و به پیاده‌سازی بهتر برنامه‌های زیست محیطی کمک می‌کند.

مبانی نظری

رفتار شهروندی زیست محیطی

رفتار شهروندی زیست‌محیطی به معنای داشتن دانش، نگرش‌ها و مهارت‌هایی در زمینه محیط‌زیست شهری است، به طوری که این موارد به رفتار طرفدار محیط‌زیست منجر شود. شهروندان با رفتارهای زیست‌محیطی، بیشترین مسئولیت را در قبال محیط شهری و بنابراین حفظ ارزش‌های طبیعی، تاریخی و میراثی آن دارند (برک پور و جهان‌سیر، ۱۳۹۵: ۵۳). رفتار شهروندی زیست‌محیطی، به معنای داشتن انگیزه، اعتماد به نفس و آگاهی از ارزش‌های فردی،

^۱ Krettenauer

^۲ Asilsoy, & Oktay

^۳ Kim, & Won

محیط زیست سالم است (که شامل بازیافت، بازسازی، تجدید و خدمت رسانی به محیط زیست می شود) وظیفه انجام آنها را دارد (رستگار خالد و همکاران، ۱۳۹۶:۴۴). همچنین شهروند زیست محیطی به شهروندی گفته می شود که میان مسئولیت های خود در برابر محیط زیست و قوانین موجود، به دنبال ایجاد توازن باشد. اصطلاح شهروند زیست محیطی توسط هانگرفورد و ولک^۱ (۱۹۹۰) توسعه یافته است. آنان شهروند زیست محیطی را فردی می دانند که: (۱) نسبت به محیط زیست و مشکلات آن آگاهی و حساسیت دارد؛ (۲) درک روشنی از محیط زیست و مشکلات آن دارد؛ (۳) احساس نگرانی نسبت به محیط زیست خود دارد و از انگیزه کافی برای مشارکت فعالانه در بهبود محیط زیست و حفاظت از آن برخوردار است؛ (۴) از مهارت های لازم به منظور شناسایی و حل مشکلات زیست محیطی برخوردار است. و (۵) به منظور حل مشکلات زیست محیطی، مشارکت فعالی در تمامی سطوح دارد (۱۳:۱۹۹۰ Hungerford, Volk).

عملکرد شهرداری

با ظهور مدیریت جدید عمومی، بخش عمومی با تقاضای رو به رشد برای نشان دادن کارایی و مقرون به صرفه بودن و در نتیجه علاقه به افزایش کیفیت عملکرد عمومی مواجه است (۲۰۰۷:۲۵۷ Boyne & Chen). بهبود کیفیت خدمات عمومی، نیازمند برنامه ریزی و نظارت مستمر است. در نتیجه شناخت فرآیند ارزیابی به عنوان ابزار مدیریتی در دست مدیران توسعه ای فرصت را فراهم می آورد که تصمیمات سنجیده و منطقی اتخاذ نمایند (ملکی و منفرد، ۱۳۹۴: ۴۹). کارآمدی سازمان های عمومی

و معرفت کاربردی و توانایی برای قراردادن تعلیمات مدنی فردی و سواد محیط زیستی در عمل و اقدام است (Berkowitz et al., ۲۰۰۵:۲۲۸). اهمیت رفتارهای زیست محیطی مهم بوده و شهروندان با رفتارهای خود، می توانند در کاهش مشکلات مربوط به محیط شهری نقش مهمی را ایفا نمایند. آنها وظیفه دارند که دانش و آگاهی خود را نسبت به مسائل زیست محیطی شهر بالا ببرند، نسبت به مسائل پیرامونی خود حساسیت و نگرانی داشته باشند و در کاهش مشکلات شهری مشارکت نمایند. در واقع تحقق این رفتارها به معنای تحقق رفتار شهروندی محیط زیستی است (برک پور و جهان سیر، ۱۳۹۵: ۵۴). رفتارهای شهروندان نسبت به محیط شهری خود که از آن تحت عنوان رفتار محیط زیستی یاد می شود، بیشترین تأثیر را بر این محیط دارد. در این زمینه برک پور و جهان سیر (۱۳۹۵: ۵۴) معتقدند که این رفتارها می توانند در جهت حفظ محیط زیست شهری باشند و یا در جهت عکس آن انجام شوند. بالاترین سطح این رفتارها در محیط شهری، شهروندی زیست محیطی خوانده می شود. همچنین یک شهروند زیست محیطی فردی است که نسبت به محیط شهری خود، آگاهی دارد و به منظور حل مشکلات زیست محیطی، مشارکت فعالی در تمامی سطوح دارد. رفتار شهروندی زیست محیطی در محیط شهری (شامل محیط کالبدی، طبیعی و اجتماعی - فرهنگی) مورد بررسی و ارزیابی قرار می گیرد. می توان گفت در یک چشم انداز پایدار، یک شهروند زیست محیطی مسئولیت کار در جامعه برای رسیدن به توسعه پایدار را دارد؛ و این در برگیرنده تمامی فعالیت هایی است که هر شخص به طور نرمال به عنوان یک شهروندی که وابسته به

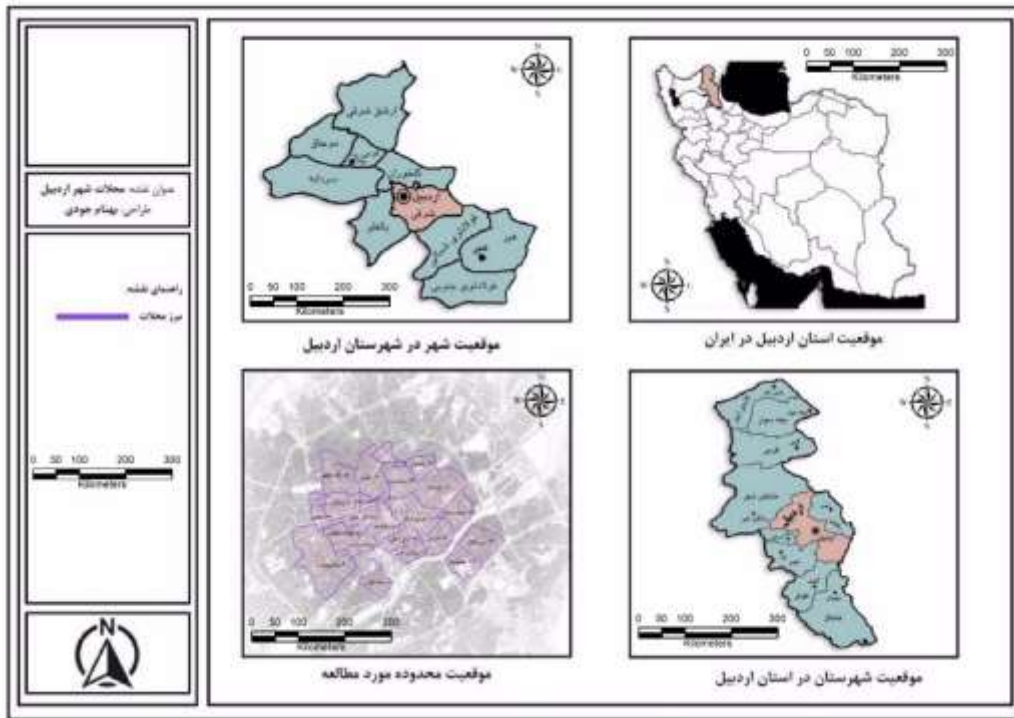
^۱ Hungerford & Volk

کنندگان و مصرف‌کنندگان را از طریق مثلا پرسشنامه یا با مشاهده تعداد شکایات رسیده، مورد محاسبه قرار می‌دهند(ملکی و منفرد، ۱۳۹۴: ۴۹).

معرفی محدوده مطالعه

شهر اردبیل یکی از کهن‌ترین شهرهای ایران به‌شمار می‌رود. این شهر در طول تاریخ سیاسی خود قرن‌های متمادی مرکز آذربایجان و زمانی پایتخت کشور ایران بوده است. کوه سبلان در مغرب اردبیل قرار گرفته است. اردبیل در سال ۱۳۰۴ شمسی به شهر تبدیل شده است و با تأسیس استان اردبیل در سال ۱۳۷۲ شمسی این شهر به عنوان مرکز استان شناخته شده است. پهنه اردبیل در موقعیت ۳۸ درجه و ۱۵ دقیقه عرض شمالی و ۴۸ درجه و ۱۷ دقیقه طول جغرافیای واقع شده است. شهر اردبیل در آخرین سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ دارای جمعیتی معادل ۵۲۹۳۷۴ نفر بوده است. این در حالی است که جمعیت این شهر در سال ۱۳۷۵ شمسی ۳۴۰۳۸۶ نفر بوده و بر این اساس در طی ۲۰ سال این شهر شاهد افزایش جمعیت بیش از ۶۰ درصد بوده و در نتیجه تبعات زیست محیطی ویژه‌ای برای آن ایجاد شده است. متناسب با این افزایش جمعیت میزان زباله خانگی تولید شده در سال ۱۳۹۸ و در شهر اردبیل بالغ بر ۱۱۰۰۲۳ تن زباله تولید و حمل شده است.

ارائه دهنده خدمات در سطح محلی مانند شهرداری‌ها، نقش مهمی در ایجاد ظرفیت‌های توسعه در هر جامعه دارد. اما داوری صحیح در مورد این توان زمانی میسر است که عملکرد آنها با استفاده از روش‌های دقیق مورد سنجش قرار گیرد. «سنجش عملکرد» یکی از ابزارهایی است که میزان توفیق با شکست یک سازمان را نشان می‌دهد (ایمانی جاجرمی و فیروز آبادی، ۱۳۸۶: ۳). سنجش عملکرد به اقداماتی اشاره دارد که برای اندازه‌گیری، مقایسه و ارزیابی کار کرد و بازده یک واحد اعم از سازمان با طرح، برای تعیین میزان موفقیت آن انجام می‌شود. به طور معمول برای سنجش عملکرد مجموعه‌ای از معیارها و شاخص‌ها به کار گرفته می‌شود. عمده نظام‌های شاخص‌های عملکرد را بر پایه یک یا چند یک از چهار گونه شاخص‌های زیر قابل دسته‌بندی است: الف) شاخص‌های هزینه: این شاخص‌ها بر عملکرد مالی مانند میزان سود و زیان در یک دوره معین توجه دارند؛ ب) شاخص‌های جذب و مقدار این شاخص‌ها میزانی را که یک خدمت با برنامه مورد استفاده قرار گرفته است، ثبت می‌کنند و اغلب آنها را با حداکثر ممکن مورد استفاده با استفاده در زمینه‌های مشابه، مقایسه می‌کنند؛ ج) شاخص‌های تأثیر با نتیجه: که اثر یک خدمت را با گردآوری اطلاعات مربوط به منافع حاصله می‌سنجند؛ ت) شاخص‌های مربوط به واکنش‌های استفاده کننده که میزان رضایت حاصله دریافت

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه (منبع: نویسندگان)

مواد و روش ها

مطالعه حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش توصیفی- تحلیلی است و برای جمع‌آوری اطلاعات از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. سوالات پرسشنامه با استفاده از طیف پنج گزینه‌ای لیکرت از کاملاً موافق تا کاملاً مخالف طراحی شده‌اند. محدوده مطالعاتی این پژوهش ۲۴ محله مرکزی شهر اردبیل است. با توجه به جمعیت زیاد ساکن در این محلات (۶۵۷۷۴ نفر)، نمونه‌گیری انجام گرفته است. حجم نمونه تحقیق از طریق فرمول کوکران محاسبه گردیده و مجموع نمونه‌ها ۳۸۳ نفر انتخاب شد و به روش تصادفی طبقه‌بندی شده (متناسب با جمعیت هر محله)، پرسشنامه توزیع و تکمیل گشت. همچنین جهت سنجش متغیرهای تحقیق از پرسشنامه‌های دلبستگی مکانی، اعتماد، عملکرد شهرداری در توسعه پایدار بافت‌های تاریخی و رفتار

شهروندی زیست محیطی استفاده گردید. شاخص‌های پرسشنامه‌های تحقیق از مطالعات مرتبط و پیشینه تحقیق اخذ شده سپس بر اساس شرایط تحقیق و شهر مورد مطالعه بومی‌سازی گردید. پرسشنامه‌های تحقیق و همچنین شاخص‌های استفاده شده برای سنجش این متغیرها به همراه تعداد و منابع آن در جدول (۱) نمایش داده شده است. همچنین روایی و پایایی مدل تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌ها با روش مدل‌سازی معادلات ساختاری در نرم‌افزار LISREL انجام شد. مدل‌سازی معادل ساختاری نوعی رویکرد جامع برای آزمون تحقیق درباره روابط متغیرهای مشاهده شده و مکنون است. از طریق این رویکرد می‌توان قابل قبول بودن مدل‌های نظری را در جامعه خاص آزمون نمود. بر این اساس نخست با استفاده از مدل اندازه‌گیری مدل معادلات ساختاری، صحت سنجش

سازه‌ها توسط شاخص‌های مربوطه بررسی شده و با استفاده از مدل تحلیل عاملی تأییدی مرتبه‌ی اول، سوالات طراحی شده هر سازه مورد سنجش قرار گرفت. سپس در مرحله اول متغیرهای تحقیق ارزیابی شده و شاخص‌های برازش مدل برای نشان دادن برازش مطلوب مدل ساختاری تحقیق مورد بررسی قرار گرفت.

جدول ۱- شاخص‌های مورد استفاده در پژوهش

شاخص‌ها	زیرشاخص‌ها	منابع	تعداد گویه‌ها
اعتماد	من مطمئن هستم که شهرداری این شهر در زمان تصمیم‌گیری از محیط‌زیست حفاظت می‌کنند؛ من مطمئن هستم که کارکنان شهرداری این شهر در زمان تصمیم‌گیری از محیط‌زیست حفاظت می‌کنند؛ من مطمئن هستم که کارکنان شهرداری این شهر درست‌ترین کار را برای حفاظت از محیط‌زیست انجام خواهند داد. من مطمئن هستم برنامه‌ها و اقدامات شهرداری این شهر به محیط‌زیست آسیب وارد نمی‌کند.	پاکستون ۱ (۱۹۹۹)، سانگ و همکاران (۲۰۱۹)	۴
عملکرد شهرداری	عملکرد مدیریت شهری در ارتباط با حفظ بناهای باارزش تاریخی و میراثی را مثبت ارزیابی می‌کنم؛ عملکرد مدیریت شهری در ارتباط با ایجاد واحدهای تجاری و اقتصادی مورد نیاز ساکنان محله را مثبت ارزیابی می‌کنم؛ عملکرد مدیریت شهری در ارتباط با نظافت و نگهداری و نهرهای عمومی و مجاری آب و فاضلاب را مثبت ارزیابی می‌کنم؛ عملکرد مدیریت شهری در ارتباط با اجرای طرح‌های عمرانی متنوع، آسفالت معابر و نصب نیمکت و ایجاد مبلمان شهری برای بهبود وضعیت محله را مثبت ارزیابی می‌کنم.	کازمیان و همکاران، ۱۳۹۰، جوزا و براون، ۲۰۰۵، عزیز، ۱۳۸۵	۴
دلبستگی مکانی	من احساس می‌کنم که بخشی از این شهر هستم؛ من حس تعلق خاطر قوی نسبت به این شهر دارم، من از زندگی در این شهر و از فضای اجتماعی آن نسبت به سایر شهرها لذت می‌برم؛ من فرهنگ و سنت این شهر را دوست دارم.	یوکسل و همکاران (۲۰۱۰)، مک کان و گیفورد (۲۰۱۴)	۳
رفتار شهروندی زیست‌محیطی	من به‌طور خودجوش وقت خود را برای کمک به خانواده، دوستان و همشهریانم می‌گذارم تا محیط‌زیست را در هر کاری که در شهر انجام می‌دهند در نظر بگیرند؛ من خانواده، دوستان و همشهریانم را ترغیب می‌کنم رفتارهای سازگار با محیط‌زیست هوشیارانه بیشتری انجام دهند؛ من خانواده، دوستان و همشهریانم را ترغیب می‌کنم نظرات و ایده‌های خودشان را در مورد مسائل زیست‌محیطی توضیح دهند؛ من به‌صورت فعالانه‌ای در رویدادهای زیست‌محیطی که در شهرم تدارک دیده می‌شود مشارکت می‌کنم؛ من اقدامات زیست‌محیطی که در ایجاد تصویر مثبت از شهرم مؤثر است، انجام دهم؛ من در پروژه‌ها و رویدادهایی که به مسائل زیست‌محیطی شهرم می‌پردازد، داوطلبانه شرکت می‌کنم؛ من از طرح‌های زیست‌محیطی شهرم مطلع هستم؛ در شهر، من قبل از انجام کاری که می‌تواند بر محیط‌زیست تأثیر بگذارد، به عواقب آن فکر می‌کنم؛ من به‌طور داوطلبانه اقدامات و ابتکارات زیست‌محیطی را در فعالیت‌های روزانه خود انجام می‌دهم.	بویرال و پایله ۳ (۲۰۱۲)، کرتتر و همکاران (۲۰۱۹)، کیم و وهون (۲۰۱۶)۴	۹
مجموع			۲۰

^۱ Paxton

^۲ McCunn & Gifford
^۳ Boiral & Paillé

^۴ Kim & Won

نتایج

فراوانی داشته‌اند. همچنین بیشترین افراد در رده سنی ۳۱ تا ۴۰ سال به تعداد ۱۳۰ نفر قرار داشته‌اند. اکثر پاسخگویان مشارکت‌کننده، ۱۵۷ نفر از پاسخگویان را افراد با گروه شغلی آزاد تشکیل داده‌اند.

شرح جدول (۲) نمایش داده شده است. با عنایت به نتایج مندرج در جدول (۲)، با توجه به اینکه در سطح اطمینان ۹۵ درصد، مقدار آماره و مقادیر سطح معنی‌داری بیشتر از ۰/۰۵ است، فرض نرمال بودن توزیع داده‌های پژوهش پذیرفته می‌شود.

یافته‌های پژوهش نشان داد که ۳۲۹ نفر از شرکت‌کنندگان مرد و ۵۴ نفر آنان زن هستند. و ۲۹۹ نفر متاهل و ۸۴ نفر مجرد بوده‌اند. همچنین افراد با تحصیلات لیسانس با تعداد ۱۲۶ نفر بیشترین یکی از پیش‌فرض‌های استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار لیزرل نرمال بودن داده‌ها است. از این رو در این پژوهش به منظور بررسی نرمال بودن داده‌های پژوهش از آزمون کلموگروف-اسمیرنوف استفاده شد. نتایج به

جدول ۲- آزمون کلموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن داده‌ها (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

متغیرها	سطح معناداری	آماره K-S	وضعیت توزیع
دلبستگی مکانی	۰/۰۸۹	۰/۸۹۵	نرمال
رفتار شهروندی	۰/۰۷۸	۰/۷۰۹	نرمال
اعتماد شهروندان	۰/۲۳۱	۰/۹۵۴	نرمال
عملکرد شهرداری	۰/۰۹۸	۰/۹۲۱	نرمال

بارتلت کمتر از ۰/۰۵ باشد، تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار (مدل عاملی) مناسب است. نتایج محاسبه شاخص‌های مورد نظر در جدول (۳) نشان داده شده است. با توجه به اینکه مقدار شاخص KMO بیشتر از ۰/۶ و عدد معناداری آزمون بارتلت کمتر از ۰/۰۵ است، می‌توان گفت که داده‌های جمع‌آوری شده برای تحلیل عاملی مناسب می‌باشند.

در انجام تحلیل ساختاری و تحلیل عاملی، ابتدا باید از مناسب بودن تعداد داده‌های مورد نظر برای تحلیل (اندازه نمونه و رابطه بین متغیرها) اطمینان حاصل نمود. برای این منظور از شاخص‌های KMO و آزمون بارتلت برای تأیید کفایت اندازه نمونه استفاده می‌شود. در صورتی که مقدار شاخص KMO از ۰/۶ کمتر باشد، نتایج تحلیل عاملی برای داده‌های مورد نظر چندان مناسب نیست. اگر چنانچه مقدار سطح معنی‌داری آزمون

جدول ۳- شاخص KMO و آزمون بارتلت (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

شاخص KMO	
۰/۹۸۳	شاخص KMO
۸۹۲۳/۰۷۹	Approx. Chi-Square (مقدار آماره آزمون بارتلت)
۰/۳۸۳	درجه آزادی
۰/۰۰۰۱	Sig (سطح معنی داری)

متغیرهای مشاهده شده برای هر متغیر مکنون است. مقادیر بارعاملی گویه‌های مربوط به هر کدام از متغیرها بیشتر از ۰/۴ بوده و مدل اندازه‌گیری مورد تایید قرار می‌گیرد (جدول ۴).

در مدل‌های معادلات ساختاری لازم است تا دو مدل مورد آزمون قرار گیرند. مدل اول، شامل مدل اندازه‌گیری برای متغیرهای پژوهش است. مدل اندازه‌گیری، نشان دهنده‌ی بارهای عاملی

جدول ۴- بارعاملی گویه‌های مربوط به متغیرهای پژوهش (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

متغیرها	گویه‌ها	بارعاملی	گویه‌ها	بارعاملی	متغیرها	گویه‌ها	بارعاملی	گویه‌ها	بارعاملی
رفتار شهروندی	q1	۰/۵۲	q6	۰/۸۴	اعتماد	q10	۰/۸۶	q12	۰/۸۸
	q2	۰/۸۱	q7	۰/۴۱	عملکرد	q14	۰/۶۲	q13	۰/۷۳
	q3	۰/۸۳	q8	۰/۴۲	شهرداری	q15	۰/۷۶	q16	۰/۷۹
	q4	۰/۷۹	q9	۰/۴۲	دلبستگی	q18	۰/۶۱	q17	۰/۵۶
	q5	۰/۵۶	-	-	مکانی	q19	۰/۸۵	q20	۰/۷۴
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

یعنی عدد ۳ و مقدار RMSEA برابر با ۰/۰۵۸ و کوچکتر از عدد مجاز یعنی عدد ۰/۰۸ است همچنین دیگر شاخص‌های برازش از قبیل GFI، NFI و AGFI در وضعیت مطلوبی قرار دارند از این رو مدل ساختاری پژوهش مورد تایید قرار می‌گیرد.

مدل در حالت تخمین استاندارد (ضرایب استاندارد) و ضرایب معناداری (عدد معناداری) در قالب شکل‌های (۲) و (۳) نشان داده شده است. همان طور که در جدول (۵) ملاحظه می‌شود، مدل از نظر شاخص‌های تناسب در وضعیت مناسبی قرار دارد؛ زیرا نسبت کای دو بر درجه آزادی برابر با ۲/۷۳ و کوچکتر از مقدار مجاز

جدول ۵- نتایج شاخص‌های برازش مدل ساختاری پژوهش (مأخذ: یافته‌های پژوهش)

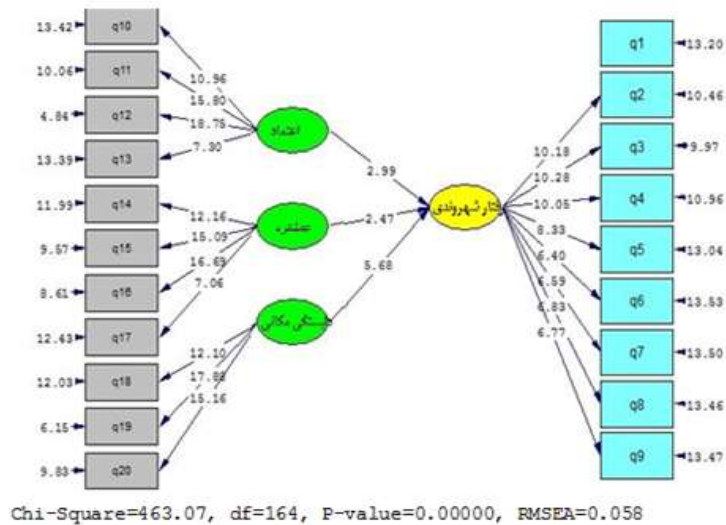
شاخص‌های برازش	NFI	AGFI	GFI	RMSEA	X ² /DF	DF	X ²
حد مجاز	ملاک بیش از ۹۰	ملاک بیش از ۹۰	ملاک بیش از ۹۰	ملاک کمتر یا مساوی ۰,۰۸	ملاک کمتر از ۳	ملاک بیش از صفر	
نتایج	۰/۹۵	۰/۹۵	۰/۹۸	۰/۰۵۸	۲/۸۲	۱۶۴	۴۶۳/۰۷

شهروندی برابر با ۰/۷۳ است. از آنجا که مقدار T به دست آمده مطابق شکل ۲، برای این ضریب، برابر

مطابق شکل (۳)، مدل برازش شده نشان می‌دهد که مقدار ضریب مسیر میان اعتماد با رفتار

تأیید می‌شود و می‌توان عنوان نمود اعتماد بر رفتار شهروندی زیست محیطی، در محدوده مورد مطالعه تأثیر مثبت و معناداری دارد.

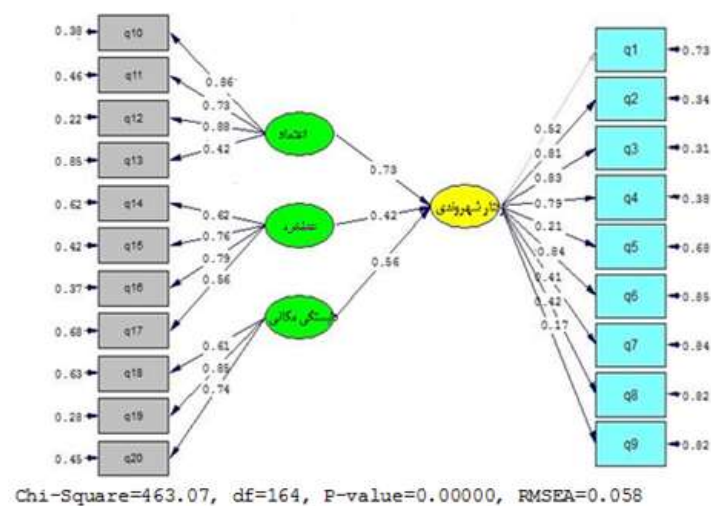
با ۲/۹۹ است، به دلیل بیشتر بودن از ۱/۹۶، نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۵ ضریب به دست آمده معنادار است. لذا رابطه مورد نظر

شکل ۲- مدل ساختاری پژوهش در حالت معناداری (مأخذ: یافته های پژوهش)

اطمینان ۹۵ ضریب به دست آمده معنادار است. لذا رابطه مورد نظر تأیید می‌شود و می‌توان عنوان نمود ارزیابی از عملکرد شهرداری بر رفتار شهروندی زیست محیطی، در محدوده مورد مطالعه تأثیر مثبت و معناداری دارد.

با عنایت به شکل (۲) مقدار ضریب مسیر میان عملکرد شهرداری در توسعه پایدار بافت‌های تاریخی با رفتار شهروندی برابر با ۰/۴۲ است. از آنجاکه مقدار T به دست آمده مطابق شکل (۲)، برای این ضریب، برابر با ۲/۴۷ است، به دلیل بیشتر بودن از ۱/۹۶، نشان می‌دهد که در سطح

شکل ۳- مدل ساختاری پژوهش در حالت ضرایب استاندارد (مأخذ: یافته های پژوهش)

که در سطح اطمینان ۹۵ ضریب به‌دست‌آمده معنی‌دار است. لذا رابطه موردنظر تأیید می‌شود و می‌توان عنوان نمود دل‌بستگی مکانی بر رفتار شهروندی زیست محیطی، در محدوده مورد مطالعه تأثیر مثبت و معناداری دارد.

همچنین تأثیر عملکرد شهرداری در توسعه پایدار بافت‌های تاریخی بر رفتار شهروندی زیست محیطی شهروندان مورد ارزیابی قرار گرفته و تأیید گردید. یافته‌های حاصل نشان داد که عملکرد شهرداری در توسعه پایدار بافت‌های تاریخی بر رفتار شهروندی زیست محیطی ساکنان این مناطق در شهر اردبیل تأثیر مثبتی داشته و بر این اساس به دلیل عملکرد مناسب شهرداری اردبیل شهروندان با درک بیشتر اولویت‌های زیست محیطی رغبت بالاتری نسبت به بروز رفتارهای زیست‌محیطی از خود نشان داده‌اند. مبتنی بر این یافته مقاله حاضر نشان داد که رضایتمندی شهروندان عامل پیش‌بینی‌کننده مهمی برای رفتار زیست محیطی ساکنان شهری محسوب می‌شود. بنابراین در مناطق شهری که عملکرد شهرداری-های در زمینه توسعه پایداری شهری توسط ساکنان مثبت ارزیابی شود، پیامد آن نیز توجه بیشتر ساکنان به رفتارهای زیست‌محیطی خواهد بود. با استناد به مطالب ذکر شده می‌توان گفت که نتایج حاصل از بررسی تحقق با نتایج تحقیق سانگ و همکاران (۲۰۱۹) و کلرکین و پارلبرگ (۲۰۱۳) همسو بوده است. همچنین در نتایج تحقیق تأثیر دل‌بستگی مکانی بر رفتار شهروندی زیست محیطی ساکنان شهر اردبیل مورد ارزیابی قرار گرفته و تأثیر معنی‌دار و مثبت دل‌بستگی مکانی بر رفتار شهروندی زیست محیطی ساکنان بافت‌های تاریخی شهر اردبیل تأیید

باتوجه به شکل (۳) مقدار ضریب مسیر میان دل‌بستگی مکانی با رفتار شهروندی زیست محیطی برابر با ۰/۵۶ است. از آنجاکه مقدار T به‌دست‌آمده مطابق شکل (۳)، برای این ضریب، برابر با ۵/۶۸ است، به دلیل بیشتر بودن از ۱/۹۶، نشان می‌دهد

بحث و نتیجه‌گیری

همانطور که اشاره گردید هدف تحقیق حاضر تأثیر عملکرد شهرداری در توسعه پایدار بافت‌های تاریخی بر رفتار شهروندی زیست‌محیطی با تأکید بر اعتماد و دل‌بستگی مکانی است. بر این اساس در تحقیق تأثیر اعتماد بر رفتار شهروندی زیست محیطی ساکنان بافت‌های تاریخی شهر اردبیل مورد ارزیابی قرار گرفته و یافته‌های حاصل نشان داد ساکنانی که اعتماد بیشتری نسبت به تصمیمات و برنامه‌های مسئولین شهری در مورد مسائل زیست‌محیطی دارند، رفتار شهروندی زیست محیطی بیشتری از خود بروز می‌دهند. منطبق بر این یافته می‌توان ادعا نمود که مدیران شهر اردبیل می‌توانند از طریق افزایش آگاهی شهروندان نسبت به اهمیت و جایگاه محیط‌زیست در برنامه‌ها و سیاست‌گذاری‌های شهری ضمن افزایش اعتماد آنان، ساکنان بافت‌های تاریخی شهر اردبیل را به انجام رفتارهای شهروندی زیست‌محیطی ترغیب نمایند. بر این اساس با افزایش اعتماد ساکنان نسبت به سیاست‌های مدیران شهری، مشارکت آنان در رفتارهای شهروندی زیست محیطی افزایش یافته و به پیاده‌سازی بهتر این نوع از برنامه‌ها در شهرهایی مانند اردبیل کمک می‌نماید. بر این اساس نتایج حاصل از بررسی تحقیق با یافته‌های تحقیقات نانکو و رامکیسون (۲۰۱۲)، نانکو و همکاران (۲۰۱۳) و جونز و همکاران (۲۰۱۱) همسو بوده است.

ساکنان به محل زندگی خود می‌شوند به صورت متقابلی مشارکت ساکنان در رفتارهای سازگار با محیط‌زیست را بیشتر خواهند نمود. در پایان و با توجه به یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر می‌توان ادعا نمود که عملکرد شهرداری اردبیل در توسعه پایدار بافت‌های تاریخی، به دلیل تأثیر آن بر افزایش رضایتمندی ساکنان این مناطق، تمایل آنان به انجام رفتارهای شهروندی سازگار با محیط‌زیست را که منجر به حفظ اکوسیستم‌های طبیعی اردبیل می‌شود، افزایش داده است. بر این اساس عملکرد رضایت بخش مدیریت در حوزه توسعه پایدار مناطق و بافت‌های تاریخی شهری بر حفظ اکوسیستم‌های طبیعی مرتبط با زندگی شهری تأثیرگذار می‌باشد.

گردید. نتایج نشان داد که در ساکنان بافت‌های تاریخی شهر اردبیل با افزایش سطح دلبستگی شهروندان، رفتارهای شهروندی زیست محیطی شهروندان بیشتر می‌گردد. بر این اساس می‌توان گفت در شهرهای که ساکنان آن میزان بالاتری از دلبستگی مکانی دارند، رفتارهای شهروندی زیست محیطی بیشتری صورت گرفته و تقویت دلبستگی مکانی شهروندان، به بروز رفتارهای فردی و جمعی سازگار با محیط‌زیست منجر می‌شود. یافته‌های حاصل از ارزیابی نیز با نتایج تحقیقات رامکینسون و ماوندو (۲۰۱۵)، استدمن (۲۰۰۲) و رامکینسون و همکاران (۲۰۱۳) هم راستا بوده و مبتنی بر یافته‌های تحقیق حاضر می‌توان گفت که سیاست‌ها و برنامه‌هایی که موجب افزایش دلبستگی

منابع

- ۱- احمدی دهکاء، فریبرز؛ سجادی، ژیلا؛ واحدی یگانه، فرید (۱۳۹۷) سنجش میزان تحقق‌پذیری فرهنگ محیط‌زیست شهری در راه رسیدن به توسعه پایدار شهری، مطالعه موردی: شهر سنندج. فصلنامه شهر پایدار، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۳-۱.
- ۲- افروز، صدیقه و جعفرنیا، غلامرضا (۱۳۹۷) بررسی تأثیر نگرش محیط‌زیستی بر رفتارهای محیط‌زیستی (مورد مطالعه: ساکنان شهر تهران). فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه ریزی منطقه‌ای، دوره ۸، شماره ۳۰، صص ۱۲۶-۱۱۵.
- ۳- ایمانی جاجرمی، حسین، فیروز آبادی، سید احمد (۱۳۸۶): بررسی مدل‌های سنجش عملکرد مدیریت محلی: با تأکید بر سازمانهای مدیریت شهری و روستایی در ایران، فصلنامه نامه علوم اجتماعی، شماره ۲۲، ۱-۲۳.
- ۴- برک پور، ناصر و جهان سیر، فاطمه (۱۳۹۵) شهروندی محیط‌زیستی و تحلیل رفتار شهروندی در شهر قزوین. هویت شهر، دوره ۱۰، شماره ۴، صص ۶۶-۵۳.
- ۵- رستگار خالد، امیر؛ مشکینی، قاسم؛ صالحی، صادق (۱۳۹۶) بررسی رابطه جهت‌گیری ارزشی با شهروندی زیست‌محیطی در بین شهروندان مناطق ۳، ۱۱ و ۱۹ تهران. توسعه اجتماعی، دوره ۱۲، شماره ۱، صص ۵۸-۳۷.
- ۶- رهنما، محمد رحیم؛ قنبری، محمد؛ محمدی حمیدی، سمیه؛ حسینی، سید مصطفی (۱۳۹۸) ارزیابی و سنجش زیست‌پذیری شهری در کلان‌شهر اهواز. فصلنامه شهر پایدار، دوره ۲، شماره ۲، صص ۱۷-۱.
- ۷- روستا، مریم و حسن زاده، کوثر. (۱۳۹۸) بررسی تأثیر مؤلفه‌های محیطی بر استقبال شهروندان از پیاده‌راه‌های سلامت‌محور شهری مطالعه موردی: پیاده‌راه سلامت شیراز. فصلنامه شهر پایدار، دوره ۲، شماره ۳، صص ۱۴۲-۱۲۷.
- ۸- صدیق، محمد؛ لطفی، صدیقه؛ قدمی، مصطفی (۱۳۹۷) مطالعه نقش عوامل محیط انسان‌ساخت در فعالیت پیاده‌روی افراد در محلات مسکونی مطالعه موردی: منطقه ۷ کلان‌شهر تهران. فصلنامه شهر پایدار، دوره ۱، شماره ۲، صص ۷۸-۶۵.
- ۹- عزیزی، محمد مهدی. (۱۳۸۵). توسعه شهری پایدار، برداشت تحلیلی از دیدگاه جهانی، نشریه علمی - پژوهشی، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی، ۱۱(۳۳).
- ۱۰- قاسمی، لیلیا؛ رحمانی، فروه؛ بیات، طاهره. (۱۴۰۰). رتبه‌بندی اهمیت وظایف شهرداری و بررسی میزان رضایتمندی شهروندان (مطالعه موردی: منطقه ۶ شهرداری تهران). تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی. ۲۲ (۶۴): ۲۲۹-۲۴۵.
- ۱۱- کاظمیان، غلامرضا؛ مشکینی، ابوالفضل؛ بیگلری، شادی. (۱۳۹۰). ارزیابی عملکرد مدیریت شهری در پایداری محله‌ای ناحیه دو شهرداری منطقه ۴ تهران (محله‌های مجیدیه، شمس‌آباد و کلاهد)، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، ۱۱(۲۱): ۲۸-۷.
- ۱۲- مختاری ملک آبادی، رضا؛ عبداللهی، عظیمه‌السادات؛ صادقی، حمیدرضا (۱۳۹۳) تحلیل و بازشناسی رفتارهای زیست‌محیطی شهری (مطالعه موردی: شهر اصفهان، سال ۱۳۹۱). فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، دوره ۵، شماره ۱۸، صص ۲۰-۱.
- ۱۳- مرزبان، آمنه؛ برزگران، مهران؛ حمایت‌خواه، مجتبی؛ ایاسی، مریم؛ دلاوری، سمانه؛ سبزه‌ای، محمدتقی (۱۳۹۸) ارزیابی سطح آگاهی و رفتارهای زیست‌محیطی شهروندان (مورد مطالعه: جمعیت شهری یزد). سلامت و محیط‌زیست. دوره ۱۲، شماره ۱، صص ۳۰-۱۷.
- ۱۴- ملکی، سعید، منفرد، سجاد. (۱۳۹۴). ارزیابی سطح رضایتمندی شهروندان از عملکرد شهرداری در حوزه خدمات شهری (نمونه موردی: شهر ایلام). مطالعات مدیریت شهری، ۷(۲۲)، ۴۶-۶۱.
- ۱۵- منفرد، سجاد، پریزادی، طاهر. (۱۴۰۰). ارزیابی و تحلیل عملکرد شهرداری ایلام بر پایه رضایتمندی شهروندان. فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای، ۲(۳)، ۱۰۳-۱۱۹.
- ۱۶- منتظر، فرامرز؛ نظم فر، حسین؛ یزدانی، محمدحسن (۱۳۹۷) تحلیل توسعه فضایی شهر اردبیل در دوره زمانی (۱۳۹۰-۱۳۳۵). مطالعات عمران شهری، شماره ۵، صص ۱۳۶-۱۲۰.
- ۱۷- میرفردی، اصغر (۱۳۹۵) بررسی رابطه پایگاه اقتصادی-اجتماعی و احساس مسئولیت اجتماعی با رفتار محیط‌زیستی (مورد مطالعه: ساکنان نورآباد ممسنی). فصلنامه علمی آموزش محیط‌زیست و توسعه پایدار، دوره ۵، شماره ۱، صص ۱۱۸-۱۰۵.

- ۱۸-Asilsoy, B., & Oktay, D. (۲۰۱۸) Exploring environmental behaviour as the major determinant of ecological citizenship. *Sustainable cities and society*, Vol.۶, No.۳, pp. ۷۶۵-۷۷۱.
- ۱۹-Abdelkader Benmansour., Lari, N. A., & Shockley, B. (۲۰۱۹). Exploring local governance and e-services in Qatar. *International Journal of Public Administration in the Digital Age (IJPADA)*, ۶(۴), ۱-۱۳.
- ۲۰-Berkowitz, A. R., Ford, M. E., & Brewer, C. A. (۲۰۰۵) A framework for integrating ecological literacy, civics literacy, and environmental citizenship in environmental education in etc... *Environmental Education and Advocacy: Changing Perspectives of Ecology and Education*, Vol.۳, No.۱۱, pp. ۲۲۷-۲۶۶.
- ۲۱-Berkowitz, A. R., Ford, M. E., & Brewer, C. A. (۲۰۰۵). A framework for integrating ecological literacy, civics literacy, and environmental citizenship in environmental education in etc... *Environmental Education and Advocacy: Changing Perspectives of Ecology and Education*, ۱۱, ۲۲۷-۲۶۶.
- ۲۲-Boiral, O., & Paillé, P. (۲۰۱۲) Organizational citizenship behaviour for the environment: Measurement and validation. *Journal of business ethics*, Vol.۱۰۹, No.۴, pp. ۴۳۱-۴۴۵.
- ۲۳-Boyne, G. A., & Chen, A. A. (۲۰۰۷). Performance targets and public service improvement. *Journal of public administration research and theory*, ۱۷(۳), ۴۵۵-۴۷۷.
- ۲۴-Brown, K., Adger, W. N., Devine-Wright, P., Anderies, J. M., Barr, S., Bousquet, F. & Quinn, T. (۲۰۱۹) Empathy, place and identity interactions for sustainability. *Global environmental change*, Vol.۱۸, No.۵۶, pp. ۱۱-۱۷.
- ۲۵-Davoodi, T., & Dağlı, U. U. (۲۰۱۹). Exploring the determinants of residential satisfaction in historic urban quarters: Towards sustainability of the Walled City Famagusta, North Cyprus. *Sustainability*, ۱۱(۲۲), ۶۲۶۱.
- ۲۶-Doratli, N., Hoskar, S. Ö., Vehbi, B. O., & Fasli, M. (۲۰۰۷). Revitalizing a declining historic urban quarter—the walled city of Famagusta, North Cyprus. *Journal of architectural and planning research*, ۶۵-۸۸.
- ۲۷-Fischer, J., Dyball, R., Fazey, I., Gross, C., Dovers, S., Ehrlich, P. R., ... & Borden, R. J. (۲۰۱۲). Human behavior and sustainability. *Frontiers in Ecology and the Environment*, ۱۰(۳), ۱۵۳-۱۶۰.
- ۲۸-Gifford, R., & Nilsson, A. (۲۰۱۴) Personal and social factors that influence pro-environmental concern and behaviour: A review. *International Journal of Psychology*, Vol.۴۹, No.۳, pp. ۱۴۱-۱۵۷.
- ۲۹-Gleim, M. R., Smith, J. S., Andrews, D., & Cronin Jr, J. J. (۲۰۱۳) Against the green: A multi-method examination of the barriers to green consumption. *Journal of retailing*, Vol.۸۹, No.۱, pp. ۴۴-۶۱.
- ۳۰-Hungerford, H. R., & Volk, T. L. (۱۹۹۰) Changing learner behavior through environmental education. *The journal of environmental education*, Vol.۲۱, No.۳, pp. ۸-۲۱.
- ۳۱-Irwin, K. (۲۰۰۹). Prosocial behavior across cultures: The effects of institutional versus generalized trust. *Advances in Group Processes*, Vol.۲۶, No.۳, pp. ۱۶۵-۱۹۸.

- ۳۲-Jozsa, A., Brown, D. (۲۰۰۵). Neighborhood sustainability indicators Report on a Best Practice ۲۷- Workshop”, Report prepared by Alex Jozsa and David Brown, this community workshop was hosted by the School of Urban Planning, McGill University and the Urban Ecology Center/ Sodec M development, in Montreal, June ۱۰-۱۱.
- ۳۳-Jones, N., Panagiotidou, K., Spilanis, I., Evangelinos, K. I., & Dimitrakopoulos, P. G. (۲۰۱۱) Visitors’ perceptions on the management of an important nesting site for Loggerhead Sea turtle (*Caretta caretta* L.): The case of Rethymno coastal area in Greece. *Ocean & coastal management*, Vol.۵۴, No.۸, pp. ۵۷۷-۵۸۴.
- ۳۴-Jozsa, A., Brown, D. (۲۰۰۵). Neighborhood sustainability indicators Report on a Best Practice ۲۷- Workshop”, Report prepared by Alex Jozsa and David Brown, this community workshop was hosted by the School of Urban Planning, McGill University and the Urban Ecology Center/ Sodec M development, in Montreal, June ۱۰-۱۱.
- ۳۵-Kim, J. S., & Won, H. J. (۲۰۱۶) The relationship between recreation specialization, place attachment, environment behavior and pro-environment activities of male mountaineering participants. *Korean Journal of Physical Education*, Vol.۵۵, No.۲, pp. ۴۹۹-۵۰۹.
- ۳۶-Krettenauer, T., Wang, W., Jia, F., & Yao, Y. (۲۰۱۹) Connectedness with nature and the decline of pro-environmental behavior in adolescence: A comparison of Canada and China. *Journal of Environmental Psychology*, Vol.۳۴, No.۴, pp. ۱۳۴-۱۷۸.
- ۳۷-Manzo, L. C., & Perkins, D. D. (۲۰۰۶) Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of planning literature*, Vol.۲۰, No.۴, pp. ۳۳۵-۳۵۰.
- ۳۸-McCunn LJ, Gifford R. Interrelations between sense of place, organizational commitment, and green neighborhoods. *Cities*. ۲۰۱۴; ۴۱:۲۰-۲۹.
- ۳۹-Nunkoo, R., Ramkissoon, H., & Gursoy, D. (۲۰۱۳) Use of structural equation modeling in tourism research: Past, present, and future. *Journal of Travel Research*, Vol.۵۲, No.۶, pp. ۷۵۹-۷۷۱.
- ۴۰-Nunkoo, R., & Ramkissoon, H. (۲۰۱۲) Power, trust, social exchange and community support. *Annals of Tourism Research*, Vol.۳۹, No.۲, pp. ۹۹۷-۱۰۲۳.
- ۴۱-Paxton P. Is social capital declining in the United States? A multiple indicator assessment. *American Journal of sociology*. ۱۹۹۹; ۱۰۵(۱):۸۸-۱۲۷.
- ۴۲-Ramkissoon, H., & Mavondo, F. T. (۲۰۱۵) The satisfaction–place attachment relationship: Potential mediators and moderators. *Journal of Business Research*, Vol.۶۸, No.۱۲, pp. ۲۵۹۳-۲۶۰۲.
- ۴۳-Ramkissoon, H., Smith, L. D. G., & Weiler, B. (۲۰۱۳) Testing the dimensionality of place attachment and its relationships with place satisfaction and pro-environmental behaviours: A structural equation modelling approach. *Tourism management*, Vol.۳۶, No.۳, pp. ۵۵۲-۵۶۶.
- ۴۴-Song, Z., Daryanto, A., & Soopramanien, D. (۲۰۱۹) Place attachment, trust and mobility: Three-way interaction effect on urban residents' environmental citizenship behaviour. *Journal of Business Research*, Vol.۱۰۵, No.۵, pp. ۱۶۸-۱۷۷.

- ۴۵-Song Z, Daryanto A, Soopramanien D. Place attachment, trust and mobility: Three-way interaction effect on urban residents' environmental citizenship behaviour. *Journal of Business Research*. ۲۰۱۹; ۱۰۵:۱۶۸-۷۷.
- ۴۶-Scannell, L., & Gifford, R. (۲۰۱۰) The relations between natural and civic place attachment and pro-environmental behavior. *Journal of environmental psychology*, Vol.۳۰, No.۳, pp. ۲۸۹-۲۹۷.
- ۴۷-Vehbi, B.O.; Ho şkara, Ş.Ö. A Model for Measuring the Sustainability Level of Historic Urban Quarters. *Eur. Plan. Stud.* ۲۰۰۹, ۱۷, ۷۱۵-۷۳۹.
- ۴۸-Wang, X., Van der Werff, E., Bouman, T., Harder, M. K., & Steg, L. (۲۰۲۱). I am vs. We are: how biospheric values and environmental identity of individuals and groups can influence pro-environmental behaviour. *Frontiers in psychology*, ۱۲, ۱-۱۵.
- ۴۹-Yuksel A, Yuksel F, Bilim Y. Destination attachment: Effects on customer satisfaction and cognitive, affective and conative loyalty. *Tourism management*. ۲۰۱۰; ۳۱(۲):۲۷۴-۸۴.
- ۵۰-Zhao, D., & Hu, W. (۲۰۱۷) Determinants of public trust in government: Empirical evidence from urban China. *International Review of Administrative Sciences*, Vol.۸۳, No.۲, pp. ۳۵۸-۳۷۷.

Analyzing the environmental impact of Ardabil municipality's performance in the sustainable development of historical contexts in order to preserve natural ecosystems

Behnam Joodi^۱, Marzieh Mogholi*^۲, Ahmadali Khorrambakht^۳

Abstract

The urban historical fabric is part of the history and memory of a city. With the development of cities and the increase of biological-environmental problems in all areas of cities, historical textures and natural ecosystems have faced special environmental problems due to the weakness in providing urban services. Based on this, the behavior of environmental citizenship as a concept affecting the reduction of environmental problems in historical urban areas has been noticed by planners. The aim of the current research is the effect of the municipality's performance in the sustainable development of historical contexts on environmental citizenship behavior with an emphasis on trust and place-attachment and preservation of the natural ecosystems of Ardabil. The present study is practical in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method, and questionnaires of municipal performance and environmental citizenship behavior were used to collect information. The statistical population of this research is all the residents of the historical context of Ardabil city, and the required sample size was ۳۸۳ residents using Cochran's formula and selected by available sampling method. Also, the validity and reliability of the data analysis was done with the method of structural equation modeling in LISREL software. According to the positive coefficients obtained from this model, the T value for research relationships based on the data of this model, which were more than ۱,۹۶, have a positive and significant effect on environmental citizenship behaviors.

Keywords: historical context, Sustainable Development, municipality performance, Environmental citizenship behavior, Ardabil city.

^۱-PhD student of geography and urban planning, Islamic Azad University of Larestan, Fars, Iran.

^۲-faculty member Department of Geography, Larestan Branch, Islamic Azad University, Larestan, Iran.

^۳-faculty member of the Department of Geography, Islamic Azad University of Larestan, Fars, Iran.